

فرار مالیات و آثار آن بر امنیت اقتصادی

عاطفه غلامی^۱

چکیده

مالیات نقش کلیدی در توسعه و رونق اقتصادی هر کشور دارد. پرداخت مالیات با افزایش منابع دولت، خدمات عمومی را گسترش می‌دهد و رفاه اجتماعی را به صورت نسبی بالا می‌برد. با اینکه در سال‌های اخیر وصول مالیات پیش‌بینی شده در بودجه به مراتب بیشتر بوده، اما فرار مالیاتی هم همه ساله با مبالغ بالا وجود داشته است. فرار مالیاتی در قالب‌هایی مانند عدم تمکین مالیات، شرکت‌های صوری، انتقال به دیگر گروه‌ها و... رخ می‌دهد و منجر به گسترش بی‌عدالتی، افزایش هزینه‌های مردم، کاهش ارائه خدمات عمومی با کیفیت و... می‌شود. با توجه به پیامدهای منفی فرار مالیاتی، راهکارهایی در راستای کاهش آن و افزایش درآمد دولت از محل مالیات ارائه می‌شود که عبارت از توسعه‌گرا بودن هزینه‌های دولت برای افزایش انگیزه پرداخت مالیات، در دسترس بودن اطلاعات مالیات‌دهندگان، گسترش آموزش دیجیتال کردن و متکی بر فناوری بودن و برخورد قاطع با مفسدان در بدنه دولت است.

واژگان کلیدی: فرار مالیاتی، امنیت اقتصادی، قاچاق، اقتصاد زیرزمینی.

مقدمه

دارند^۳. فرار مالیاتی امنیت اقتصادی کشور را به خطر می‌اندازد و شدت تأثیر منفی آن در دوران تحریم به مراتب بیشتر است. پرداختن به فرار مالیاتی از این رو شایان اهمیت است که مبالغ مالیات صرف بخش عمومی (طرح‌های عمرانی، بخشی از بودجه دولت و...) و خدمت‌رسانی به مردم مانند خدمات آموزشی، بهداشتی و درمانی می‌شود. بنابراین، شناسایی دلایل وقوع فرار مالیاتی و آثار آن بر بخش‌های مختلف اقتصادی از حیث جلوگیری و کاهش این اقدام غیرقانونی ضرورتی انکارناپذیر است.

گزارش حاضر ابتدا به دلایل بروز فرار مالیاتی پرداخته و سپس وضعیت کنونی پرداخت مالیات و فرار مالیاتی

قوی‌ترین دولت‌ها هم نمی‌توانند بدون مشارکت مردم موتور اقتصاد جامعه را به راه بیندازند. هیچ دولتی بدون مشارکت مردم نمی‌تواند اقتصاد را سامان بدهد. در شرایطی که کشور با تحریم مواجه است، ضروری است که در داخل سیاست‌هایی اتخاذ کند که یا اثر تحریم را به کل خنثی کند یا شدت آن را کاهش دهد. یکی از راهکارها، مشارکت مردم و کمک به دولت با پرداخت مالیات و کاهش اتکا به درآمدهای حاصل از صادرات نفتی است^۲. متأسفانه امروزه مالیات بیشتر از قشر ضعیف، کارگر، کاسب جزء دریافت می‌شود و اکثر سرمایه‌داران فرار مالیاتی

at.gholami@ut.ac.ir

۱. دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. رهبر معظم انقلاب اسلامی، راهکارهای حل مشکلات اقتصادی کشور (۱۳۹۳/۱۱/۲۹).

۳. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار مردم آذربایجان شرقی (۱۳۵۶).

در حال گذار ۳۸ درصد و در کشورهای توسعه یافته ۱۷ درصد از تولید ناخالص داخلی رسمی را تشکیل می دهد (اشنایدر، ۲۰۰۶). پدیده اقتصاد زیرزمینی به اندازه کافی در نوشته های اقتصادی سابقه دارد و به فعالیت های مختلفی از قبیل قاچاق، تولیدات خانگی و پنهان (خوداشتغالی) و کارگاه های بدون پروانه اطلاق می شود.

– **قاچاق:** اطلاعات و آمار قابل اعتمادی از فرار مالیاتی ناشی از قاچاق کالا در دست نیست و به دلیل ماهیت پنهان در آمارهای رسمی ثبت نمی شود و وجود آن موجب پنهان ماندن بخشی از عملکرد اقتصادی کشور می شود. مطالعات نشان می دهد فرار مالیاتی با گسترش قاچاق افزایش زیادی داشته است.

چشم انداز فرار مالیاتی با توجه به شرایط کنونی تبیین شده و برای اجتناب از آثار منفی فرار مالیاتی بر امنیت اقتصادی کشور، راهکارهایی ارائه شده است.

۱- دلایل فرار مالیاتی

فرار مالیاتی معضل جدی اجتماعی-اقتصادی در همه جوامع بدون توجه به ساختار مالیاتی یا پیشرفت اقتصادی است. فرار مالیاتی جرم مالی است که افراد و مشاغل از دولت برای نفع خود کلاهبرداری و در نتیجه، کل سیستم اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را مخدوش می کنند (Kumar et al, 2023). برخی از مهم ترین دلایل بروز فرار مالیاتی موارد زیر است.

– **اقتصاد زیرزمینی:** اقتصاد زیرزمینی به طور متوسط در کشورهای در حال توسعه ۴۱ درصد، در کشورهای

جدول ۱- فرار مالیاتی و قاچاق

فرار مالیاتی	قاچاق	دوره زمانی
۹۷۹۸/۸۴ میلیارد ریال	۲۱/۸ درصد از تولید ناخالص داخلی	۱۳۸۸-۱۳۵۳
روند نزولی	۱۴/۸۳ درصد از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۶۴	۱۳۶۴-۱۳۵۳
حدود ۲۲ درصد از تولید ناخالص داخلی	۳۲/۱۳ درصد از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۷۴	۱۳۷۴-۱۳۶۴
حدود ۱۵ درصد از تولید ناخالص داخلی	۷ میلیارد دلار	۱۳۸۴
حدود ۷ درصد از تولید ناخالص داخلی	۲۰ تا ۲۵ میلیارد دلار	۱۳۹۴
-	۲۳ میلیارد دلار	۱۴۰۰

مآخذ: مبارک، ۱۳۹۰؛ سازمان تعزیرات حکومتی ۱۳۹۴؛ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۴۰۲؛ ایزدی و اکبری، ۱۳۹۹.

است. همچنین، روند قاچاق از سال ۱۳۷۴ تا سال ۱۴۰۰ صعودی بوده، اما سهم فرار مالیاتی از تولید ناخالص داخلی با نوسان همراه شده است. در این راستا، اقدامات سازمان امور مالیاتی در اخذ مالیات

میانگین فرار مالیاتی در دوره مورد بررسی (۱۳۵۳-۱۳۸۸) ۹۷۹۸/۸۴ میلیارد ریال بوده است. از سال ۱۳۷۴ تا سال ۱۳۸۸ که روند قاچاق صعودی شده، فرار مالیاتی به شدت افزایش یافته

۱. اقتصاد زیرزمینی را یکی از علل مهم و اثرگذار بر فرار مالیاتی می دانند. (Amfo Wiafe & other, 2023)

توسط نخبگان و منافع خصوصی را بررسی می‌کند.

- شاخص اثربخشی دولت: ادراک موجود از کیفیت خدمات عمومی، کیفیت دستگاه‌های اداری و میزان استقلال آن از فشارهای سیاسی، کیفیت تدوین و اجرای سیاست و اعتبار تعهد دولت به سیاست‌هایش را دربرمی‌گیرد.

- شاخص ثبات سیاسی و نبود خشونت/تروریسم: احتمال بی‌ثباتی سیاسی و/یا خشونت با انگیزه سیاسی از جمله تروریسم را اندازه‌گیری می‌کند.

- شاخص کیفیت مقررات (تنظیم‌گری): درک موجود از توانایی دولت برای تدوین و اجرای سیاست‌ها و مقررات صحیح در راستای ارتقا و توسعه بخش خصوصی را اندازه می‌گیرد.

- شاخص حاکمیت قانون: میزان اعتماد و پایبندی کارگزاران به قوانین جامعه و به‌ویژه کیفیت اجرای قرارداد، حقوق مالکیت، پلیس و دادگاه‌ها و نیز احتمال وقوع جرم و خشونت را نشان می‌دهد.

- شاخص حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی: میزان مشارکت شهروندان کشور در انتخاب دولت خود و نیز آزادی بیان، آزادی تشکل‌ها و آزادی رسانه‌ها را نشان می‌دهد.

و شناسایی مؤدیان مالیاتی بسیار اثرگذار بوده است.

- **تولیدات بدون پروانه کسب:** یکی دیگر از مواردی که منجر به فرار مالیاتی می‌شود، تولیدات بدون پروانه کسب است که عمدتاً شامل تولیدات خانگی، کارگاه‌های بدون مجوز و... است. در واقع، مردم برای گریز از پرداخت مالیات اقدام به تولیدات پنهان می‌کنند.

- **مدیریت نامطلوب منابع عمومی:** در ایران بالغ بر ۸۰ درصد اقتصاد دولتی است. بنابراین، فعالیت دولت تأثیر زیادی بر متغیرهای کلان اقتصادی و مدیریت منابع دارد. مدیریت نامناسب منابع منجر به نیمه‌تمام ماندن طرح‌های اقتصادی و هدررفت منابع شده که همین موضوع انگیزه مردم را در پرداخت مالیات کاهش داده است. به عبارتی، مردم در صورتی حاضر به پرداخت مالیات هستند که شاهد نتایج مطلوب از عملکرد دولت در حفظ و تخصیص منابع عمومی باشند. تا تیر سال ۱۴۰۲، حدود ۶۲ هزار طرح نیمه‌تمام گزارش شده که تکمیل آن‌ها نیازمند ۶۰۰ هزار میلیارد تومان بودجه است.

- **کیفیت حکمرانی:** بانک جهانی با تأخیر حدود دوساله وضعیت حکمرانی حدود ۱۸۰ کشور را مورد بررسی قرار داده و برای شش شاخص آن امتیاز داده که شامل موارد زیر است.

- شاخص «کنترل فساد»: میزان سوءاستفاده از قدرت دولت برای منافع خصوصی و انواع فسادهای کوچک و بزرگ تا «تسخیر» دولت

۱. (CASTELLANOS POLO & other, 2023) در مطالعه خود، مدیریت نامطلوب منابع عمومی را یکی از علل فرار مالیاتی معرفی کرده‌اند.

- وجود فساد در بدنه اقتصادی دولت^۳: تا زمانی که عوامل اختلاس‌های بزرگ از بدنه خود دولت باشند، مردم از پرداخت مالیات سر باز خواهند زد؛ زیرا توجیهی برای پرداخت مالیات و مصرف در جای درست وجود ندارد. به عبارت دیگر، مردم اعتماد خود را نسبت به بدنه دولت از دست می‌دهند و این‌گونه تصور می‌کنند که پول مالیات آن‌ها صرف عده‌ای خاص می‌شود نه گسترش خدمات عمومی.

۲- تبیین وضعیت کنونی

در کشورهای توسعه‌یافته درآمدهای مالیاتی یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دولت شمرده می‌شود. در کشورهای در حال توسعه سیاست‌های اخذ مالیات همواره دنبال شده است، اما بخش کوچکی از منابع دولت با آن پوشش داده می‌شود. جدول زیر وضعیت درآمدهای مالیاتی را در بودجه نشان می‌دهد.

در ایران رابطه علی یک‌سویه میان نسبت درآمدهای مالیاتی، تولید ناخالص داخلی و امنیت اقتصادی وجود دارد. سلامت و امنیت اقتصادی کشور منوط به ایجاد ساختار درآمدی و مالیاتی سالم است.

در سال ۲۰۲۱، به‌طور میانگین وضعیت ایران در شاخص حکمرانی ضعیف و حدود منفی ۲ بود^۱. هرچه حکمرانی ضعیف باشد، فرار مالیاتی هم شدت می‌یابد. برای مثال، کیفیت مقررات که یکی از شاخص‌های حکمرانی است، در صورتی که از وضعیت مطلوب برخوردار نباشد و شدت برخورد با مفسدان جدی نباشد، ترس مردم از فرار مالیاتی و سرپیچی از قوانین و مقررات معنا ندارد.

- دیجیتالی بودن فرایندها^۲: دیجیتالی یا الکترونیکی بودن فرایندها عامل بسیار مهم و اثرگذاری بر فرار مالیاتی است. با توجه به افزایش جمعیت، گسترده شدن فعالیت‌های اقتصادی و... طبیعی است که فیزیکی بودن فرایندهای اداری منجر به بوروکراسی اداری می‌شود و فرار مالیاتی را شدت می‌بخشد. طبق گزارش Digital-2023-Global-Overview-Report بانک جهانی، ایران در دسته کشورهای با سرعت اینترنت متوسط طبقه‌بندی شده است که سرعت دانلود به‌طور متوسط ۱۱/۶۲ مگابایت در ساعت است. در طبقه‌بندی اپلیکیشن‌های برتر، استفاده از تارنماهای معتبر جهانی و انجام دادن الکترونیکی فرایندهای دولتی، ایران جایگاه بسیار ضعیفی دارد (کمتر از ۲۰ درصد نسبت به دیگر کشورها).

۱. برآورد تمام شاخص‌ها، امتیاز کل کشور را در واحدهای توزیع نرمال استاندارد، تقریباً از منفی ۲/۵ تا ۲/۵ ارائه می‌دهد. به زبان ساده، عدد شاخص نشان می‌دهد وضعیت کشور نسبت به میانگین کشورها با توجه به تغییرات (انحراف معیار اعداد) چقدر است. عدد مثبت به معنی عملکرد بهتر از میانگین کشورها و عدد منفی به معنی عملکرد بدتر است. همچنین، هرچه عدد به حدود ۲/۵ نزدیک‌تر شود یعنی کشور رتبه بالاتر و بهتری دارد و هرچه به منفی ۲/۵ نزدیک شود یعنی به سمت بدترین کشورها در حرکت است.

۲. بانک جهانی در گزارش‌های digital adoption عدم الکترونیکی یا دیجیتالی بودن فرایندها را در فرار مالیاتی و وقوع اقتصاد پنهان مؤثر می‌داند.
 ۳. (Florian AMZUICĂ & other, 2023) وجود فساد در بدنه دولت را به‌عنوان عاملی برای کاهش انگیزه مردم در پرداخت مالیات و وقوع فرار مالیاتی معرفی می‌کند.

جدول ۲- وضعیت درآمدهای مالیاتی (هزار میلیارد ریال)

سال	پیش‌بینی شده در بودجه	محقق شده	درصد کل
۱۴۰۰	۲۴۷۹	۳۰۵۰ از محل مالیات‌های مستقیم	۱۱۳ درصد مصوب شده در بودجه
۱۴۰۱	۵۲۶۷	۴۷۰۰ از محل مالیات‌های مستقیم	بالغ بر ۱۰۳ درصد مصوب شده در بودجه
۱۴۰۲	۷۴۸۰	۵۵۰۰ از محل مالیات‌های مستقیم در ۹ ماه نخست سال	تا آخر آذر حدود ۶۵ درصد محقق شده است

مأخذ: تارنمای سازمان امور مالیاتی کشور؛ لوایح بودجه سال‌های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲.

- همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، در سه سال اخیر همواره درآمدهای مالیاتی پیش‌بینی شده در بودجه محقق شده است. بنابراین، می‌توان گفت فرار مالیاتی از محل‌هایی صورت می‌گیرد که دولت شناسایی نکرده و فعالیت اقتصادی مربوط به آن‌ها کاملاً مخفی است مانند قاچاق، تولید بدون پروانه و مجوز و ...
- در سال ۱۴۰۰ بیش از ۲ میلیون مؤدی مالیاتی جدید برای سال ۱۴۰۱ شناسایی شد. همچنین، بیش از حدود ۱۰ هزار میلیارد تومان فرار مالیاتی شناسایی شد. شناسایی یک شرکت با بیش از ۱۲۰ میلیارد تومان و یک فعال خرید و فروش طلا با بیش از ۲۰۰ میلیارد تومان فرار مالیاتی در استان کردستان، شناسایی بیش از ۵۰ میلیارد تومان مالیات کتمان‌شده فعالان توزیع دخانیات و ۷۸ میلیارد تومان فرار مالیاتی فعالان صنف تلفن همراه در استان خراسان رضوی، فرار مالیاتی بیش از ۶۰ میلیارد تومان یک شرکت لیزینگ خودرو در استان قزوین و فرار مالیاتی بیش از ۱۰۰ میلیارد تومانی چند شرکت فولادی در آذربایجان شرقی از این فقره هستند.
- در سال جاری (۱۴۰۲) سازمان امور مالیاتی پنج روش را در راستای جلوگیری از فرار مالیاتی در پیش گرفت که شامل موارد زیر است.
- رسیدگی سریع‌تر به پرونده‌های مالیاتی.
  - شناسایی مؤدیان مالیاتی جدید.
  - مقابله با فرار مالیاتی با استفاده از الگوهای هوشمند در شناسایی مؤدیان مالیاتی و همچنین، شرکت‌های مشکوک به شرکت کاغذی و صوری.
  - شناسایی حساب‌های اجاره‌ای یا حساب‌های شخصی که مشکوک به فعالیت تجاری هستند با استفاده از اطلاعات بانک مرکزی و تراکنش‌های بانکی.
  - بازدید میدانی از طریق گزارش‌های مردمی و سامانه سوت‌زنی در سازمان امور مالیاتی.
  - روش‌های فوق، روش‌های بسیار ارزنده‌ای هستند که میزان درآمد دولت از محل مالیات‌ها را افزایش می‌دهند، اما لزوماً متضمن پرداخت مالیات از گروه هدف مورد نظر نیستند. در چند سال اخیر میزان مالیات محقق‌شده به مراتب بیشتر از میزان پیش‌بینی شده در بودجه هر سال بوده و در طول زمان سیر صعودی داشته، اما ذکر چند نکته حائز اهمیت است.
  - شناسایی مؤدیان مالیاتی جدید در راستای افزایش درآمدهای مالیاتی بسیار خوب است، اما متأسفانه طبق تحقیقات صورت‌گرفته در

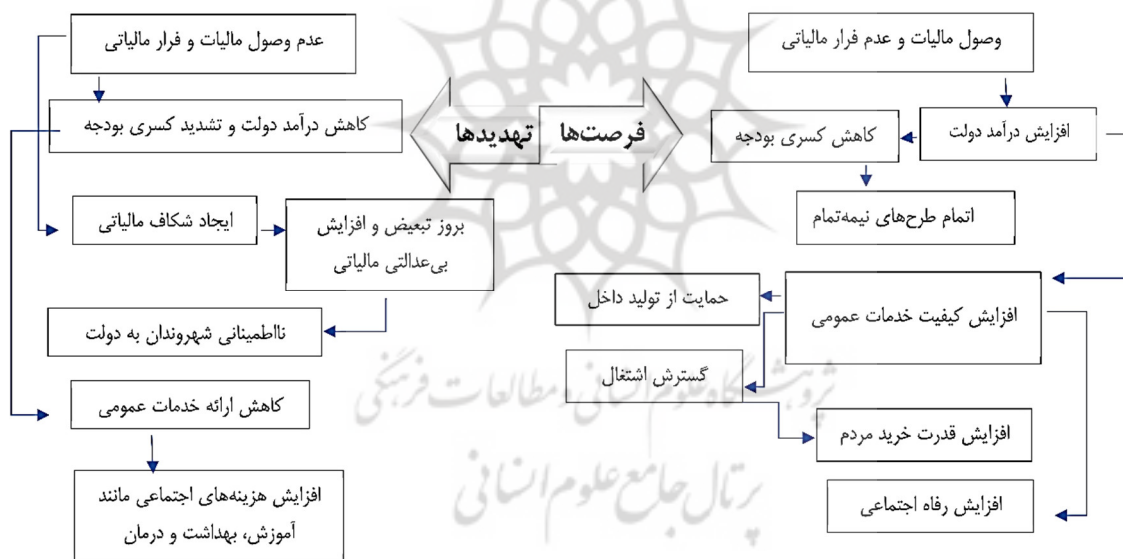
- مالیات بر تولیدکنندگان و واردکنندگان نیز با افزایش قیمت بی‌رویه محصول در حال انتقال به مصرف‌کننده است.

۳- ملاحظات امنیت اقتصادی

مالیات‌گیری یکی از ابزارهای مهم و رایج در کشورها به‌منظور تأمین مخارج دولت‌هاست. هرگونه کم‌وکاست و ضعف در سیستم مالیات‌گیری آثار و پیامدهای منفی از جهات مختلف بر اقتصاد دارد که در شکل شماره ۱ ارائه شده است.

بیشتر مواقع این مالیات را مؤدی خاص نمی‌پردازد و مالیات به گروهی دیگر منتقل می‌شود. برای مثال، مالیات بر فروش طلا منجر به این شده است که طلافروشان میزان مالیات خود را به‌صورت درصد سود روی طلا بکشند و از مشتریان دریافت کنند یا از روش‌های انتقال وجه تنها با عابربانک، عدم پذیرش انتقال زیر ۱۰ میلیون (به دلیل فرار مالیاتی)، ارجاع به صرافان بزرگ و دریافت کارت ملی از خریداران و ... استفاده می‌کنند.

شکل ۱- پیامدهای مثبت وصول مالیات و منفی فرار مالیاتی

می‌شود که با افزایش تولید میزان اشتغال هم افزایش می‌یابد، اما اگر فرار مالیاتی بالا باشد، عدم تمکین مالیات توسط عده‌ای رخ دهد یا اگر مالیات از گروه هدف به مصرف‌کننده نهایی منتقل شود، منجر به بروز تبعیض و افزایش بی‌عدالتی، افزایش شکاف طبقاتی و کاهش قدرت خرید مردم می‌شود. ارائه خدمات عمومی در بخش‌هایی مانند درمان توسط دولت

همان‌طور که در شکل بالا مشاهده می‌شود، پرداخت مالیات و عدم فرار مالیاتی منجر به کاهش کسری بودجه از محل درآمدهای مالیاتی می‌شود. با افزایش منابع دولت نه تنها طرح‌های نیمه‌تمام به پایان می‌رسند، بلکه خدمات عمومی مانند آموزش، بهداشت و درمان با کیفیت بالاتری عرضه می‌شوند. حمایت‌های مالی دولت از تولیدکنندگان بیشتر

- در دسترس بودن اطلاعات مالیات دهندگان: در حال حاضر با توجه به تحقیقات میدانی صورت گرفته، گروهی از مالیات دهندگان مالیات خود را به مصرف کننده نهایی منتقل می کنند. به منظور جلوگیری از این رخداد باید در سامانه ای تحت نظارت سازمان امور مالیاتی، اطلاعات مالیات دهندگان ثبت شود و به محض گزارش مردمی مبنی بر پرداخت وجه بیشتر برای دریافت کالا یا خدمات (که عمدتاً با توجه مالیات است)، سازمان امور مالیاتی مراتب را پیگیری و به مقامات قضایی ارجاع کند.

- گسترش آموزش: پرداخت مالیات مسئله ای نیست که بتوان به یکباره آن را به جوامع تحمیل کرد و انتظار همکاری داشت. یکی از راهکارهای عملیاتی که در بیشتر کشورهای توسعه یافته در حال انجام دادن است، آموزش این گونه مسائل اجتماعی از دوران مدارس یا دانشگاه تحت فنون و آداب اجتماعی کسب و کار است. بستر آموزشی ایران این ظرفیت و قابلیت را دارد که بتوان نسل جدید را آگاهانه درباره چنین مسائلی تربیت کرد و آموزش داد.

- دیجیتالی کردن و متکی بر فناوری بودن: مطابق آمار ارائه شده بانک جهانی، ایران در میان ۱۸۰ کشور در شاخص دیجیتالی بودن، در رده های آخر قرار دارد. این در حالی است که بیشتر کشورهای دنیا به سمت پیش بردن فرایندها با اتکا بر فناوری هستند. پیشنهاد می شود خدمات دولت الکترونیک که در حال حاضر در ایران وجود دارد، تقویت و یکپارچگی سازمانی به صورت الکترونیکی مهیا شود.

تضعیف می شود و نارضایتی عمومی رخ می دهد. در ایران رابطه علی یکسویه میان نسبت درآمدهای مالیاتی، تولید ناخالص داخلی و امنیت اقتصادی وجود دارد. سلامت و امنیت اقتصادی کشور منوط به ایجاد ساختار درآمدی و مالیاتی سالم است. با استقرار نظام مالیاتی قوی و ایجاد بسترهای فرهنگی مناسب و ترغیب مردم به پرداخت مالیات می توان انتظار تشکیل ساختار اقتصادی قوی در کشور را داشت. بنابراین، با توجه به پایین بودن نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی در کشور و رابطه علی یکسویه میان این متغیر و امنیت اقتصادی، نظام مالیاتی نیازمند بازنگری اساسی است تا امنیت اقتصادی و سرمایه گذاری در کشور تأمین شود و به تبع آن، درآمدهای مالیاتی افزایش یابد (سلمانی و همکاران، ۱۳۹۳).

نتیجه گیری و پیشنهاد راهکارها

- توسعه گرا بودن هزینه های دولت برای افزایش انگیزه پرداخت مالیات: یکی از راهکارهای افزایش درآمد از محل مالیات، جلوگیری از انتقال آن به دیگر گروه ها و کاهش انگیزه فرار مالیاتی، توسعه گرا شدن هزینه های دولت است. به عبارتی، هنگامی که مردم به وضوح نتایج هزینه کردهای دولت را در اجتماع لمس کنند، تمایل بیشتری برای پرداخت مالیات دارند. مالیات وصولی باید سطح کیفیت خدمات عمومی را ارتقا بخشد و رفاه اجتماعی را به صورت نسبی افزایش دهد که الزام تحقق چنین شرایطی، اختصاص مالیات به طرح های توسعه محور است.

- S. Pratheesh Kumar; P. Suresh Priyadharshan; K. Anuthisha; R. Sujithra (2023). Implementing root cause analysis techniques to examine tax evasion.

Prince Amfo Wiafe, Mark Armah, Ferdinand Ahiakpor & Kwadwo Addo Tuffour (2023). The underground economy and tax evasion in Ghana: Implications for economic growth.

ORLANDO CARMELO CASTELLANOS POLO, JOSE ALEXANDER VELASQUEZ OCHOA, ANDRÉS FELIPE SANMARTIN SANMARTIN, DAVID ALBERTO GARCÍA ARANGO (2023). TAX EVASION, CORRUPTION AND TAX ADMINISTRATIVE MANAGEMENT, RUSSIAN LAW JOURNAL.

Bogdan – Florian AMZUICĂ, Roxana – Adriana MITITELU & Ileana NIȘULESCU (2023). Digitalization of Business – Implications on Tax Evasion Dimensions.

- برخورد قاطع با مفسدان در بدنه دولت: برخورد با فساد اقتصادی در هر سطحی حائز اهمیت است، اما برخورد با آن در بدنه دولت نه تنها وجوه اختلاس شده را بازمی‌گرداند، بلکه این اطمینان را به مردم می‌دهد که از مشارکت مالی آن‌ها با عنوان مالیات محافظت به عمل آمده است. به عبارتی، اعتماد اجتماعی را نسبت به دولت جلب می‌کند. پیشنهاد می‌شود قوه قضائیه برخورد جدی و بدون هیچ‌گونه ملاحظه را با اشخاص فاسد در بدنه دولت در دستور کار خود قرار دهد. اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عمومی در این باره نقش بسیار مهمی دارد.

منابع

- ایزدی افسانه، مجید صامتی و نعمت‌الله اکبری (۱۳۹۹). برآورد فرار مالیاتی در ایران با استفاده از روش mimic. پژوهش‌نامه مالیات.

- سلمانی بی‌شک، محمدرضا، امیر شاهویردی دولت‌آباد و فرانک باستان (۱۳۹۳). بررسی اثر درآمد مالیاتی و امنیت اقتصادی در ایران. فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی.

- لایحه و قانون بودجه سال ۱۳۹۹.

- لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۰.

- لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۱.

- لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۲.

- تارنمای سازمان امور مالیاتی کشور.

- مبارک، اصغر (۱۳۹۰). برآورد فرار مالیاتی ناشی از قاچاق کالا در ایران؛ روش مدل‌سازی معادلات ساختاری.

